

–провести аналіз використання сучасних систем комплексних індикаторів для оцінки науково-технічної та інноваційної діяльності у розвинутих країнах світу, в першу чергу, – країнах ЄС (Табло інноваційної спільноти ЄС та відповідні секторальні «таблос»), Інноваційне табло ОЕСР; систему показників інноваційної діяльності, яку використовує у своїй діяльності ЄБРР, системи показників оцінювання діяльності науково-дослідних установ розвинених країн, тощо.

–провести адаптацію існуючих у країнах ЄС систем до умов України (на макрорівні) та здійснити відповідні розрахунки, що дозволить зробити коректний порівняльний аналіз стану розвитку науки і інновацій України та європейських країн;

–розробити рекомендації щодо застосування систем комплексних індикаторів на рівні наукових установ, в яких буде поєднано «традиційні» підходи до використання існуючих у вітчизняній статистиці показників та передовий досвід країн ЄС, та запропоновано відповідні зміни до існуючих методик оцінювання наукових установ в Україні.

*Жукович Інна Анатоліївна,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
офісу оцінювання діяльності
наукових установ НАН України;
ДУ «Центр оцінювання діяльності
наукових установ та наукового забезпечення
розвитку регіонів України НАН України»*

ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ДОСЛІДНИКІВ

Оцінка ефективності роботи наукової організації, її підрозділу та окремих дослідників є важливим та актуальним питанням управління науковою сферою. Для оцінки використовується багато критеріїв одним з яких є публікаційна діяльність, яка визначається за бібліографічними показниками:

– кількість публікацій показує продуктивність автора та свідчить про активність у формальних комунікаціях. Крім загальної кількості публікацій до уваги беруться види публікацій: монографії; статті в журналах, що індексуються наукометричними базами Web of Science та Scopus; статті у вітчизняних журналах; статті у зарубіжних виданнях; тези доповідей на конференціях; публікації у наукових збірниках тощо;

– індекс цитування (являє собою число посилань на публікації вченого у реферованих наукових періодичних виданнях);

– індекс Хірша (або h-індекс) (кількісна характеристика продуктивності вченого, заснованої на кількості його публікацій та кількості цитувань цих публікацій).

Для визначення важливості наукового журналу використовується показник імпаکت-фактор – коефіцієнт співвідношення цитування наукових журналів, який показує, скільки разів у середньому цитується кожна опублікована в журналі стаття протягом двох наступних років після виходу.

Наразі особливо популярним є оцінювання публікаційної активності за допомогою бібліографічних показників, що базуються на міжнародних наукометричних базах даних Web of Science та Scopus при цьому вважається, що чим більше цитувань та кількості публікацій, тим краще працює дослідник, підрозділ та установа в цілому.

Використання лише бібліографічних показників для оцінки ефективності діяльності дослідника критикується як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Дослідники вказують, що існує багато інструментів збільшення кількості публікацій та підвищення індексу цитування. Так, штучне збільшення публікацій може відбуватися шляхом включення в інших установах дослідників даної установи до складу авторів, видання декілька разів тих самих робіт (підручники у наступному році видаються як монографії, перевидання старих робіт), публікування у «сміттєвих» журналах неякісних статей, що не проходять необхідної процедури рецензування або вона проводиться формально.

Зазначимо, що оцінки наукової продуктивності дослідника на основі використання бібліографічних показників цитування його робіт не дають змогу враховувати мотиви цитування - високі значення показників цитування пов'язані з критикою робіт вченого чи стали основою для створення великої кількості нових наукових результатів. Також, збільшення кількості цитувань може бути результатом домовленості між науковцями, які цитують один одного або за рахунок самоцитування [1, с. 44].

Крім цього, при визначенні індексу цитування не враховуються традиції, пов'язані з цитуванням, у різних галузях науки (наприклад, в біології та медицині h-індекс набагато вище, ніж у фізиці).

У роботі [2] автори критикують ідею імпакт-фактора, як недостатньо обґрунтовану спробу оцінити якість наукової роботи та звертають увагу на те, що сенс цитування вченими один одного може бути різним, складно диференціювати позанаукові змісти та контексти та цим реально оцінити вплив тієї чи іншої публікації.

Проблема адекватної оцінки результатів наукової діяльності надзвичайно актуальна для України. Зазначимо, що у підходах керівних органів до цього питання є деякі відмінності. Міністерство освіти і науки України (далі – МОН України), що здійснює безпосереднє управління наукою, віддає перевагу світовим індексам цитування, розглядаючи їх як ключові критерії для наукометричних оцінок. МОН України ставить перед українськими науковцями завдання збільшити публікаційну активність, яка

покладена в основу «Методики оцінювання ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності наукової установи» [3]. Відповідно до неї українські дослідники зорієнтовані на підготовку якнайбільшої кількості статей та розміщення їх переважно в журналах Scopus та Web of Science. За такі публікації автори статей отримують найбільшу кількість балів під час проходження професійної атестації. Також цей показник впливає на рейтинг установи в цілому. Акцент на формальних наукометричних індикаторах, гонитва за високими рейтинговими показниками перетворює їх на самоціль, що шкодить реальній змістовній діяльності.

Дещо інший підхід у питанні оцінки результатів наукової діяльності займає Національна академія наук України. У «Методиці оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України» [4] кількісні бібліографічні показники не розглядаються як головні при визначенні ефективності та результативності установи. Використання бібліографічних даних не заперечується, проте пропонується не захоплюватися формальними числовими показниками, не заохочувати «публікаційну гонку», що може відвести убік від розуміння суті роботи вченого та значущості його наукових досліджень. Для отримання достовірної оцінки наукової діяльності акцент переноситься з кількості наукових статей на їх зміст та отримані результати досліджень, їх відповідність високоякісним результатам міжнародного рівня, зацікавленість ними міжнародної академічної спільноти, оприлюднення у міжнародних визнаних видавництвах та журналах, а також найбільш рейтингових вітчизняних наукових виданнях за відповідною дисципліною.

Тому для оцінювання наукових результатів пропонується спиратися насамперед на думку експертних комісій, які слід формувати з найбільш авторитетних вчених, а бібліографічні дані використовувати як допоміжний інструмента для адекватної оцінки результатів.

Список використаних джерел

1. Єгоров І.Ю., Жукович І.А. Розвиток підходів до оцінювання результатів діяльності науково-дослідних установ. Наука та наукознавство. 2022. № 3 (117). С. 36–50. URL: <https://doi.org/10.15407/sofs2022.03.036>
2. Bordons M., Fernández M. T., Gómez I. Advantages and limitations in the use of impact factor measures for the assessment of research performance in a peripheral country. Scientometrics. 2002. Vol. 53, iss. 2. P. 195–206. URL: DOI:10.1023/A:1014800407876
3. Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 р. № 540, станом на 24.04.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-2017-%D0%BF> (дата звернення 26.09.2023 р.).
4. Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України. Затверджено постановою Президії

НАН України від 11.01.2023 р. №33. URL:https://files.nas.gov.ua/text/Documents/Methodika_ocinuvanya_2023.pdf (дата звернення 26.09.2023 р.).

*Ишук Ярослава Володимирівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри математичного
моделювання та статистики;
Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана*

ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російське вторгнення в Україну в лютому 2022 року призвело до жахливих соціальних та економічних наслідків, зокрема, великого переміщення населення, фізичної руйнації будівель та інфраструктури, а також збільшення числа цивільних жертв. За розрахунками, ця війна може призвести до того, що більше ніж 7,1 мільйона українців опиняться за межею бідності, а ще 3,7 мільйона наблизяться до цієї межі. Крім того, оцінюється, що кількість осіб, які потребують гуманітарної допомоги, зросте до 17,6 мільйона [1,2]. Найважча ситуація склалася у південно-східному та центральному регіонах, а також у Дніпропетровській області. Понад півтора року після початку вторгнення ці наслідки продовжують відчувати населення України, і це має негативний вплив на їхній добробут.

Приєднавшись до Порядку денного сталого розвитку до 2030 року у 2015 році, Україна визначила цілі та завдання для сталого соціального прогресу, спрямованого на подолання бідності, зменшення нерівності та поліпшення стану здоров'я і добробуту, освіти, гендерної рівності, чистої води та санітарії, доступу до гідної праці та економічного зростання. Однак, починаючи з лютого 2022 року, політичний порядок денний України визначається війною.

Збирання статистичних даних в умовах війни в Україні стикається з численними викликами і обмеженнями, які ускладнюють процес збирання точної та повної інформації. До них відносяться:

Безпека та доступність: Військові конфлікти створюють небезпеку для осіб, які збирають статистичні дані. Важко забезпечити безпеку робочого персоналу в зоні бойових дій. Також доступ до деяких територій може бути обмеженим або забороненим, що ускладнює збирання даних в окремих районах.

Евакуація населення: Війна призводить до масового переміщення населення, що робить важким визначення точної кількості людей на певних територіях. Це також ускладнює ведення переписів та анкетування.